

Sexuálna perverzita v Chicagu

(Sexual Perversity in Chicago)

TEXT A. BOLZICCO

(Divadlo: Mestské divadlo Žilina; názov: SEXUÁLNA PERVERZITA V CHICAGU (Sexual Perversity in Chicago); text: David Mamet; preklad: Juraj Šebesta; dramaturgia: Eduard Kudláč; réžia: Ján Štrbák a. h.; scéna a kostýmy: Peter Čanecký a. h.; hudba: výber; premiéra: 12. november 2010).

Názov divadelnej hry Davida Mameta je natoľko sugestívny, provokatívny, drzý a hrubý, že akýkoľvek iný by bol pre recenziu neospravedlniteľným omylom.

Práve názov hry je totiž to najlepšie, čo v súvislosti s touto hrou autor vymyslel a čím prinúti prakticky skoro každého okoloidúceho zastaviť sa a znova a znova si prečítať ten názov na reklamnom pútači... Nie... Nie, nie je to omyl, naozaj tam je napísané „Sexuálna perverzita v Chicagu“!

Napriek skutočnosti, že vďaka celkovej liberalizácii, t. j. akejsi globálnej „slobody“ si postupne zvykáme na bezhraničné umelecké výrazové prostriedky, ako aj na témy, ktoré prednedávnom boli tabu, pre niektorých zostali tabu až do dnešných dní.

Môže byť teda vhodnejšia klíma na umeleckú tvorbu, ako je tento stav, keď je dovolené všetko, keď umelcovia v tvorbe bráni iba jeho neschopnosť či skôr – financie?

Niekedy však vzniká pocit, ktorý nezriedka prechádza až do presvedčenia, že ekonomický diktát, závislosť všetkého – nie iba umenia – od financií spôsobuje takú devastáciu ľudskej mysle – ľudského pokolenia, že všetky doterajšie autokratické systémy „možno“ nespôsobili toľko hrôzy na svojom pokolení, čo teraz tie nenápadné, neosobné, nevýrazné – no nenahra-

ditelne – PENIAZE! (Ā propos – prečo sú vlastne nenahraditeľné?)

AUTOR

David Mamet vo svojej divadelnej hre zobrazuje relatívne zrozumiteľný výsek zo života dvoch mladíkov a dvoch dievčat, ktorý v určitých modifikáciách prežíva každý jedinec. Daľo by sa to prirovnáť k akémusi pubertálnemu veku, fyzickému či skôr biologickému dozretiu tvora alebo jeho permanentnému dozrievaniu.

Zámerný výber termínu TVOR najlepšie vystihuje intelektuálnu, etickú či estetickú úroveň mladých ľudí, ktorým David Mamet venuje svoju pozornosť v tomto predstavení. Od prvého momentu nemilosrdne – no slobodne! – ukazujú celému svetu, no najmä divákovi v sále, že sú tými – najľobnejšími, najbezprostrednejšími tvormi, ktoré sa vyjadrujú najľobnejšie, ako si len možno predstaviť... Totiž takým hrubým slovníkom, že citlivé povahy majú aj v tme tvár zaliatu rumencom...

Ak autor zvolil takýto vyjadrovací slovník, určite tým chcel vyjadriť niečo viac, ako iba – odvahu, pretože ak by sa použilo tradičné „vypípanie“ všetkých vulgarizmov, na scéne by sa predvážala akási „píp – show“ (nemýľte si to, prosím, s „peep show“, tam odvaha realizátorov tohto predstavenia až nesiahala, aj

keď samotná predloha im dávala možnosť na použitie aj tých najbizarnejších realizačných postupov – „peep show“ nevynímajúc...).

Čo v skutočnosti chcel autor, to vie asi iba on sám, no divák nemusí pochybovať o tom, že chcel:

- zaujať,
- šokovať,
- dráždiť,
- provokovať,
- urážať,
- vysmievať sa,
- nenudiť.

A v duchu svojej hry, teda v duchu jej názvu – perverzitou ani trochu nešetril, čo sa plne prejavilo najmä v analyzovaní chuti semena „údajných zamilovaných“ (t. j. Dana a Deborah).

Už samotné zoznámenie týchto dvoch mladých ľudí (Dan a Deborah) sa končí bohupustou ... „píp“ ... a následne akože má medzi nimi vzniknúť akási „láska“, ktorej údajne – ostatní neprajú... Bf! ... Tak takýto sujet, ktorý sa oficiálne uvádza v reklamných materiáloch k tomuto predstaveniu, radšej netreba akceptovať a ani v ňom netreba hľadať niečo, čo by sa malo podobať na lásku.

David Mamet totiž zvysoka kašle na akúkoľvek lásku medzi týmito ľuďmi. Niet jej tam.

(Osoby a obsadenie: Deborah Soloman – Iveta Pagáčová; Joan Weber – Kristína Sihelská; Danny (Dan) Shapiro – Ján Dobřík; Bernie (Bernard) Litko – Boris Zachar).

Hotovo! ... Niet šance, aby sa v takomto prostredí vôbec zrodila. Toto prostredie jednoducho lásku – neakceptuje... Neverí na ňu, pohŕda ňou... Tieto tvory vlastne ani netušia, čo sa pod tým jednoduchým slovom skrýva...

Iba v takomto chápaní a ponímaní diela možno akceptovať množstvo vulgarizmov, hrubosti, cynizmu či výsmechu. Presne v duchu obľudných fotografií nádorov na balíčku cigariet či známej kampani proti potratom, keď sa jej aktéri snažili upozorniť na obľudnosť týchto činov – práve ich krutým zobrazením. Je to hnus a preto to – NEROBME! ... Je to hnus a preto tak – NEKONAJME! ...

Možno David Mamet chcel svojou hrou iba šokovať. Zaujať. Upozorniť na seba. No je tiež možné a aj dosť pravdepodobné, že chcel poukázať na rastúci spoločenský nádor, na ten zohavený rodiaci sa zárodok človeka, ktorý je vo svojej podstate ohrozený a vzniká akýsi degenerát...

Aj takto možno „prečítať“ hru Davida Mameta Sexuálna perverzita v Chicagu, ak divák chce, ak za tým množstvom oplzlostí poodhalí skrytú dimenziu, ktorá sa stráca v akejsi nekonkrétnej intuícii, že tam niekde by sa možno dal hľadať ľudský tvor, neskôr možno i človek...

PREKLADATEL

Juraj Šebesta možno preložil text poctivo, možno aj dôsledne, no... David Mamet je údajne majster slova, čo potvrdzujú aj termíny ako – mametspeak (mametovská reč – založená na štýle a rytme nekompromisných až krutých dialógov) či mametsgue (mametovské – to sú mizanscény a situácie hercami „nehrané, neanalyzované, neprecitované“, čím sa na scénu i do hľadiska dostáva „neistota a niekedy až dezorientácia“), ktoré sú všeobecne akceptované a dokonca sa už dostali aj do divadelných slovníkov.

Jeho slovné hračky a údajná brilantná práca so slovom sa však v slovenskom preklade niekde stratili. Teda – neboli až natoľko evidentné či hmatateľné... Možno to spôsobila režijná koncepcia, žiaľ, nech už bola vina u kohokolvek, čaro slova sa stratilo. A ak sa výrazy tlmia, ak sa herecký prejav tlmí

(v zmysle a podľa štýlu autora), slovo sa nesmie vytratiť. Musí zaznieť v plnej sile a farebnosti, aby divák niečo od tvorcov dostal... Škoda.... Mametspeak sa tomto prípade – niekam vytratil...

Zostali však – vulgarizmy! A to v takom množstve, že by pokojne vystačili na ďalších minimálne tisíc štandardne vybavených divadelných hier (t. j. z hľadiska textu a v nich použitých vulgarizmov).

DRAMATURG

Eduard Kudláč sa podujal na neľahkú úlohu. Ako režisér má totiž na akékoľvek dielo vždy vlastný názor, svoje vnímanie, cítenie, svoju koncepciu. Ako dramaturg sa tohto musí zbaviť – vzdať, práve kvôli inému režisérovi, kvôli jeho koncepcii, jeho videniu diela... Nemožno sa zbaviť pocitu, že by bolo bývalo lepšie, keby sa bol dramaturgiu venoval profesionálny dramaturg, ktorý by dokázal režisérovi aj oponovať, prípadne by sa s ním aj pohádal, ak by bolo treba...

Dramaturgiu nebolo priveľmi cítiť, čo je možno práve to – mametsgue. Možno.

V každom prípade Eduard Kudláč by sa mal venovať v prvom rade réžii, čo zväčša robí výborne, nie dramaturgiu... Alebo... Pecunia non olet?

REŽISÉR

Divadelná hra Davida Mameta Sexuálna perverzita v Chicagu je určite veľká výzva pre kohokolvek, teda pre kohokolvek z radov režisérov. Provokatívny text, drzý, arogantný... Vulgárny i ostrý... Možno s ním robiť čokoľvek. Autor práve na to nabáda, tak... Čo sa s ním dá robiť?

Veľa alebo nič? Uvoľniť pudy? Naplno? Odrhnúť sa z reťaze? Možno? Nemožno? Koľko možno? Koľko nemožno?

Ján Štrbák určite chcel urobiť silné a „veľké“ prestavenie. Niet pochyb, že každý režisér má vždy iba tie najvyššie ambície a ciele. No niekedy jeho najväčším nepriateľom či neprajníkom je on sám... Jeho kultivovanosť, umiernenosť, maniere, zvyky, morálka. To všetko malo na tú jeden a polhodinku – zmiznúť!

Mal na scénu vypustiť šelmy. Neovládateľné, rozbesnené, intuitívne, nevypočítateľné... Ak totiž text neposkytoval

šancu konfrontovať určité protipóly, jasných kontrastov nebolo a niet, akýkoľvek pokus o akési „rodenie“ sa lásky je prinajmenšom úsmevné. Tie obludy sa mali vybláznit do vôle a predstavenie by určite bolo vyvolalo okrem desu i trochu smiechu, trpkého smiechu, ako aj jednoznačnejšie ubezpečenie, že táto cesta nie je priveľmi lákavá.

Ján Štrbák si zvolil relatívne kultivovaný prejav, v relatívne indiferentnom prostredí, čím predstavenie dostalo nevýrazný rytmus. Nebyť hrubých vulgarizmov, asi by nastúpila tak nikým neželaná – nuda.

V tomto prípade vulgarizmy zohrali veľmi pozitívnu úlohu.

Na divadelnej scéne sa už objavilo všetko, čo sa len môže objaviť. Vďaka názvu samotnej hry bol divák pripravený na akékoľvek silné scény, aj na tie – najtvrdšie. Vďaka názvu bol dokonca pripravený prijať aj niečo nad rámec svojej vlastnej fantázie! V umeleckom spracovaní bolo možné ísť – ad absurdum! Na to však treba mať... „píp“!... A to asi Ján Štrbák nemá. To nedokáže hocikto... Na to by musel byť Ján Štrbák – perverznejší monštrum! A to radšej nech nie je. Ale práve z týchto dôvodov divadelné predstavenie stratilo veľmi mnoho.

Nemožno totiž plávať v prázdnom bazéne, ani sa nemožno korčuľovať na rozbúrenej morskej hladine...

Ján Štrbák nie je perverznejší človek, o tom niet pochýb. Pozitívne poznanie pre neho samého i pre jeho rodinu.

Táto hra však potrebovala režiséra, ktorý by bol minimálne bez zábran, mal sa

dokázať – odtrhnúť! A v takom prípade by sme boli svedkami takého kontroverzného až škandalózneho predstavenia, o ktorom by sa rokovalo až na biskupskej konferencii. A vtedy by to bolo – ONO!

Sexuálna perverzita tak zostala v Chicagu, na Slovensko sa ešte nedostala, možno niekedy inokedy...

SCÉNOGRAF A KOSTÝMOVÝ VÝTVARNÍK

No comment!

OSOBY A OBSADENIE

Ak sú určité nejasnosti z hľadiska celkovej koncepcie divadelnej hry, herci majú neľahkú úlohu. Nuž a ak sa k tomu pridá prirodzená ľudská ostýchavosť, na obzore je problém...

Jedine Boris Zachar (Bernie) sa dokázal primerane vyrovnáť so svojou postavou. Mal ju relatívne presne koncipovanú, vyrovnanú, s prekvapivo dobrými a úsmevnými pasážami. On jediný dokázal uchopiť svoju postavu s nadhľadom a tak trochu i hrubo či skôr – tupo. Do značnej miery mu mohla pomôcť aj určitá „absencia“ háklivých scén, čo dusilo najmä Jána Dobríka (Danny) a Ivetu Pagáčovú (Deborah).

Kristína Sihelská (Joan) bola skvelá vo svojom monológovi o žene strige, no táto scéna akoby bola z úplne inej divadelnej hry. Bola priveľmi duchaplná, mala v sebe myšlienku a to akosi do toho balastu – nesedelo.

Niet však pochýb, že všetci štyria herci majú značnú invenciu a primeraný herecký rádius, čo dáva nádej na ich ďalší rast. O tom niet pochýb.

ZÁVER

Zaradenie divadelnej hry Davida Mameta *Sexuálna perverzita v Chicagu* do repertoáru MD Žilina nebola zlá voľba.

Umelecké vedenie a dramaturgia súboru MD Žilina tak zotrúva na svojej ceste ponúknuť divákovi najprestížnejšie diela súčasnej svetovej divadelnej tvorby.

Žiaľ, v tomto prípade chýbalo trochu odvahy.

V žiadnom prípade to však nie je tragédia. No mohlo to byť lepšie...

DODATOK

Na chválu vedenia divadla MD Žilina treba uviesť aj jeho budúročné pripravované premiéry, ktoré by mohli byť (mali byť) jednoznačným prínosom a obohatením pre našu divadelnú scénu.

Ide najmä o adaptáciu románu Fiodora Michajloviča Dostojevského – *Idiot*, v réžii Eduarda Kudláča; Blaho Uhlár sa predstaví so svojou autorskou hrou – *Expand* a režisér Eduard Kudláč siahne po ďalšom texte svojho obľúbeného autora Rolanda Schimmelpfenniga – *SEČ*. Ak k tomu pridáme inscenovanie diela rakúskeho dramatika Thomasa Bernharda: *Immanuel Kant* v réžii Martina Porubiaka, úplne pokojne možno konštatovať, že MD Žilina je z hľadiska výberu nesmierne silné a náročné. Treba dúfať, že im to vydrží i naďalej.